

ПСИХОЛОШКИ И ПЕДАГОШКИ ПРЕГЛЕД

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SURVEY

ПСИХОЛОШКА И ПЕДАГОШКА ПОДДРШКА ЗА ДЕЦАТА СО НАРУШУВАЊЕ ВО ГОВОРНОТ ВО ПРАКТИЧНИОТ ЦЕНТАР

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT OF CHILDREN WITH SPEECH DISORDERS AT THE PRACTICAL CENTER

Катерина Зиелинска-Љубченко

ОЛЕКСАНДРИВНА

Лариса Сџакова ЛВИВНА

Тамара Караченко ХРИНОРИВНА

Оддел за корекција Сами државен педагошки
универзитет именуван по А.С. Макаренко

Оддел за логопедија Сами државен педагошки
универзитет именуван по А.С. Макаренко

Оригинален труд / Original paper

Примено / Received: 11.06.2019

Прифатено / Accepted: 10.08.2019

УДК 364.2-786.2:159.946.3-053.2(470)

Kateryna Zelinska-Liubchenko OLEKSANDRIVNA

Larisa Stakhova LVIVNA

Tamara Kharchenko HRYHORIVNA

The candidate of pedagogical Sciences, senior lecturer
of the department of correction Sumy state pedagogical
university named after A. S. Makarenko

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate
Professor of the Chair of Speech Therapy at Sumy State
Pedagogical University named after A. S. Makarenko

Candidate of Psychological Sciences, Senior Lecturer of
the Chair of Speech Therapy at Sumy State Pedagogical
University named after A.S. Makarenko

Резиме

Вовед: Проблемот со психолошката и педагошката поддршка за децата со нарушување во говорот во практичните центри е од голема важност денес. Бројот на деца со нарушување во говорот се зголемува и не се присутни програми што нудат психолошка помош во предучилишните образовни институции.

Цели на овој труд: Дефинирање на условите и организационите форми на психолошка и педагошка работа во истражувачките и практични центри во насока на корекција на говорот и психосоцијален развој на децата од предучилишна возраст кои имаат нарушувања во говорот.

Методологија: Овој труд ја докажува можноста за психолошка и педагошка поддршка на децата со говорни нарушувања во рамките на истражувачките и практичните центри како алтернативни корекциони установи. Беше спроведен примерок на деца врз основа на психолошките и педагошките тестирања и прашалници за родителите.

Abstract

Introduction: The issue of psychological and pedagogical support of children with speech disorders at practical centers is of great importance nowadays. The number of children with speech disorders is growing and programs providing psychological help at pre-school educational institutions are absent.

Goals of the paper: is defining conditions and organizational forms of psychological and pedagogical work at the research and practical center in terms of speech correction and psycho-social development of preschoolers with speech disorders.

Methodology: The article proves the possibility of psychological and pedagogical support of children with speech disorders at the research and practical center as an alternative correctional facility. Sampling of children was carried out on the basis of psychological and pedagogical examination and questioning of parents.

Адреса за кореспонденција:

Катерина Зиелинска-Љубченко ОЛЕКСАНДРИВНА
40002, Sumy, Ukraine, street Romenska, 87
tel: +380979959034
e-mail: kartinka-muza@ukr.net

Corresponding author:

Kateryna Zelinska-Liubchenko OLEKSANDRIVNA
40002, Sumy, Ukraine, street Romenska, 87
tel: +380979959034
e-mail: kartinka-muza@ukr.net

Резултати: Периодот на присуство во Центарот зависеше од степенот на говорно нарушување, но истиот не беше помал од една година. Ова истражување вклучува 69 деца од предучилишна возраст со различен степен на нарушување на говорот. Помеѓу учесниците, 65 деца успешно ја завршија програмата чија цел беше корекција на говорот и психолошките проблеми; 48 од учесниците го напуштија Центарот, покажувајќи позитивни динамики, 18 се запишаа во посебни предучилишни групи создадени за деца со нарушувања во говорот. Другите деца ја завршија програмата со доволен степен на говор и психосоцијален развој, одејќи во редовни образовни установи, 21 од децата одат во Центарот; 17 покажаа добра позитивна динамика и само кај 4 е забележана незначајна промена.

Заклучок: Резултатите од работата на Центарот ја претставуваа ефикасноста на алтернативните установи кои ги фокусираат своите активности кон корекција на говорот.

Клучни зборови: *психолошка и педагошка поддршка, деца со нарушување во говорот, истражувачки и практичен центар, предучилишна возраст, психосоцијален развој.*

Вовед

Проблемите при формирањето на говорот и развојот на вештините за говорна комуникација кај децата со нарушување во говорот се здобија со големо значење во контекстот на тековните процеси за интеграција во образованието во Украина и во светот. Овие проблеми се истражувани од голем број научници: L. Vygotsky (1), O. Leontieva (2), V. Tarsun (3), M. Sheremet (4), J. A. Dennis, J. J. V. Charlton, J. Law (5), K. Boyse (6), R. J. McCauley, M. E. Fey, R. B. Gillam (7) и други. Решението на овој проблем е поврзано со создавање на постепено индивидуално и диференцирано корективно логопедско и психолошко влијание врз детето и во предучилишните образовни институции и практични центри за говорна терапија.

Преку темелно проучување на статистичките податоци за нарушувањата во говорот кај децата од предучилишна возраст во регионот Суми, може да се процени дека

Results: The attending period of the center depended on the degree of speech disorder but not less than a year. This research included 69 children of preschool age with different degrees of speech disorders. Among the participants, 65 children successfully completed the program, which was aimed at correction of speech development and psychological problems; 48 participants left the center showing positive dynamics, 18 are enrolled in special preschool groups designed for children with speech disorders. Other children completed the program with sufficient level of speech and psychosocial development, attending regular educational establishments; 21 children are attending the center; 17 show good positive dynamics, and only for 4 have got an insignificant change.

Conclusion: the center's work results represent effectiveness of alternative establishments focusing their activity on correcting speech development.

Keywords: *psychological and pedagogical support, children with speech disorders, research and practical center, preschool age, psychosocial development.*

Introduction

The issues of formation of speech activity and development of speech communication skills in children with speech disorders acquired paramount importance in the context of current integration processes in education in Ukraine and worldwide. The respective issue was explored by numerous scholars: L. Vygotsky (1), O. Leontieva (2), V. Tarsun (3), M. Sheremet (4), J. A. Dennis, J. J. V. Charlton, J. Law (5), K. Boyse (6), R. J. McCauley, M. E. Fey, R. B. Gillam (7) and others. The solution to this problem is connected to creating gradual individual and differentiated correctional logopedic and psychological influence on a child in both the institution of preschool education and practical speech therapy centers.

приближно 75% од децата кои присуствуваат во специјализирани компензаторни групи, имаат нарушувања на експресивниот говор од различни степени. Како и да е, значајно е да се нотира дека ние ги земаме предвид само оние случаи каде што постои дијагноза за нарушување во говорот. Затоа, според податоците собрани во 2016 - 2017 година, 15% од децата во редовните групи во образовните институции имаат нарушување во говорот и не се вклучени во некоја активност за корекција на говорот. Ова се децата кои поради различни причини не одат во специјализирани компензаторни групи за деца со нарушување во говорот.

Важно е да се забележи дека децата со потешки нарушувања имаат значајно задоцнување во нивниот психофизички развој. Согласно со J. H. Beitchman, E. B. Brownlie, A. Inglis, J. Wild и други, децата на кои не им е обезбедена ефективна психолошка и педагошка помош може да развијат патологија на личноста и други психолошки девијации.

Денес, родителите на децата со нарушувања во говорот бараат помош од практичните центри за говорна терапија каде што детето може да добие сложена професионална психолошка и педагошка помош.

Еден од таквите центри е дел од Државниот универзитет за педагогија „Суми“, Украина. Оваа институција нуди говорна терапија и психолошка помош за лицата со различен степен на нарушување на говорот, како и со одделни психофизички нарушувања; во Центарот се консултираат со родителите, како и со терапевтите за говор и психолозите, и ги подготвуваат децата за одење во училиште. Центарот исто така е база за истражувачка работа на студентите што тие ја претставуваат во своите финални трудови.

Ние не можевме да најдеме публикации што ги нагласуваат условите и спецификите на корективното влијание врз децата кои добиваат помош во практичните центри.

Цели и задачи на трудот

Целта на ова истражување е да се утврдат условите и формите на организации за

Upon a thorough study of statistics of speech disorders in children of preschool age in Sumy region, it can be asserted that approximately 75% of children attending specialized compensatory groups, have disorders of expressive speech of various degrees. However, it is important to note that we are taking into consideration only diagnosed cases. Thus, according to the data collected during 2016-2017, 15% of children in regular groups of educational institutions have speech disorders and are not engaged in any correctional work. These are the children who, due to different reasons, do not attend specialized compensatory groups for children with speed disorders.

It is important to note that children with severe disorders have significant delay in psychological development. According to J. H. Beitchman, E. B. Brownlie, A. Inglis, J. Wild and others, children who were not provided with effective psychological and pedagogical help may develop personality pathology and other psychological deviations

Nowadays, parents of children with speech disorders are seeking help from practical speech therapy centers where the child can get complex professional psychological and pedagogical help.

One of such center's functions at Sumy State Pedagogical University at the Chair of Speech Therapy, Sumy, Ukraine. The institution provides speech therapy and psychological help to persons with different categories of speech as well as psychophysical disorders; the center holds consultations for parents as well as practicing speech therapists and psychologists; prepares children for school. The center is also a basis for student research work, which they present in final papers.

We were not able to find publications which highlight conditions and specifics of corrective influence on children who receive help at practical centers.

психолошка и педагошка работа во истражувачките и практичните центри во рамките на одделот за говорна терапија во рамките на Државниот универзитет за педагогија „Суми“, именуван по А.С. Макаренко, во однос на корекцијата на говорот и психосоцијалниот развој на децата од предучилишна возраст кои имаат нарушувања во говорот.

Согласно со оваа цел беа поставени следните задачи:

1. Анализа на претходните истражувања во врска со психолошката и педагошката поддршка за децата со нарушување во говорот во практичните центри кои спроведуваат корективни активности;
2. Да се нагласи содржината и организацијата на корекцијата и работата за развој на децата со нарушување во говорот во практичните центри;
3. Презентирање на резултатите за активностите на истражувачките и практичните центри во рамките на Одделот за говорна терапија на Државниот универзитет за педагогија „Суми“.

Методи на истражувањето

Истражувачите ги применија следните истражувачки методи:

Теоретски: анализа, синтеза, генерализација, споредување на податоците во специјализирана научна литература со цел да се дефинираат специфичностите на структурата, механизмите, фазите на формирање и развој на говорна активност кај деца од предучилишна возраст со нарушувања во говорот и психолошкиот развој;

Емпириски: набљудувања, разговори и прашалници за родителите кои им овозможуваат на истражувачите да ги утврдат симптомите за појава на нарушување во говорот кај децата, предуслови за нивниот развој; обезбедени се услови за образование и учење за децата, односот на родителите кон барање помош за своите деца; психолошки и педагошки експеримент насочен кон докажување на потребата од создавање соодветни психолошки и педагошки услови за диференцирана

Goals and tasks of the paper

Aim of the research is to determine conditions and forms of organization of psychological and pedagogical work of research and practical center of the Chair of Speech Therapy of Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko in regards to correction of speech and psychosocial development of preschoolers with speech disorders.

In accordance with the aim the following tasks were set:

1. To analyze the state of research on the issue of psychological and pedagogical support of children with speech disorders at practical centers which perform corrective activity;
2. To highlight the content and organization of correction and development work with children with speech disorders at practical centers;
3. To present results of activity of research and practical center of the Chair of Speech Therapy of Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko.

Research methods

Researchers applied the following research methods:

theoretical: analysis, synthesis, generalization, comparisons of data in specialized scientific literature in order to define specifics of structure, mechanisms, stages of formation and development of speech activity in preschool age children with disorders of speech and psychological development;

empirical: observations, conversations and questionnaire for parents, which allowed the researchers to determine symptoms of speech disorders in children, prerequisites of their development; conditions of education and learning provided for children, parents' attitude towards seeking help for their children; psychological and pedagogical experiment aimed at proving the need for creating appropriate

психолошка и логопедска корекција на говорната активност;

Статистички: методи за анализирање на резултатите од истражувањето со цел да се добијат веродостојни и остварливи резултати во однос на развојот на говорната активност на децата од предучилишна возраст со нарушување во говорот во Центарот за практична помош во рамките на Универзитетот „Суми“.

Различни аспекти на проблемот се претставени во дела на украински и странски истражувачи. Така, специфичните проблеми на современите историски и педагошки истражувања во сферата на специјалното образование се презентирани во дела од М. Suprun (9). Научните основи за развој на значењето на зборот во онтогенезата, промена на нивната структура во процесот на транзиција од една фаза на когнитивниот развој на детето во друга фаза, се претставени во дела од Л. Vygotsky (10); корелација на јазичниот систем и говорната способност на поединците истражени од О. Leontiev (11). Во неговите дела, О. Luria обрнува внимание на организацијата на мозокот на говорната активност, истакнувајќи дека сложените функционални системи, сместени во различни делови на церебралниот кортекс, се основа на која било повисока психолошка функција (12). О. Gvozdirov ги истражува законите за стекнување фонетика на мајчин јазик од страна на една индивидуа, како и за формирање граматичка структура во говорот (13); спецификите на говорот на децата, во споредба со нормативниот литературен јазик, се откриваат во дела на К. Chukovsky (14); Ф. Сохин докажа дека активниот процес на совладување на јазикот и формирање на говорните генерализации лежи во суштината на развојот на говорот (15). Ye. Sobotovych разви психолингвистички модел на говорна активност и психолошки механизми, кои ја поставија основата за нејзиното формирање. Споменатиот модел ги истакнува психолошките механизми на развојот на говорот кај децата (во монологички, лексички и граматички врски) во контекст на онтогенезата и дизонтогенезата (16). V. Syniov го проучувал прашањето за формирање на личноста под различни форми на дизонтогенеза (17).

psychological and pedagogical conditions for differentiated psychological and logopedic correction of speech activity;

statistical: methods of analyzing the results of the research in order to obtain credible and viable results in terms of development of speech activity of preschoolers with speech disorders at the center of practical help of the Chair of Speech Therapy of Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko.

Different aspects of the problem are presented in works of Ukrainian and foreign researchers. Thus, specific problems of modern historical and pedagogical research in the sphere of special education are presented in works by M. Suprun (9). Scientific fundamentals of development of word-meaning in ontogenesis, change of their structure in the process of transition from one stage of child's cognitive development to another are presented in works by L. Vygotsky (10); correlation of language system and speech ability of individuals explored O. Leontiev (11). In his works O. Luria pays attention to brain organization of speech activity, noting that complex functional systems, located in different parts of cerebral cortex, are the foundation of any higher psychological function (12). O. Gvozdirov explores the laws of acquiring native language phonetics by an individual, as well as formation of grammar structure in speech (13); specifics of children's speech in comparison to normative literary language are revealed in works by K. Chukovsky (14); F. Sokhin proved that active process of mastering a language and formation of speech generalizations lies in the essence of speech development (15). Ye. Sobotovych developed psycholinguistic model of speech activity and psychological mechanisms, which lay the foundation for its formation, the mentioned model outlines psychological mechanisms of children's speech development (in monological, lexical and grammatical links) in the context of ontogenesis and dysontogenesis (16). V. Syniov studied the issue

Корективната настава во процесот на развој на говорот кај децата од предучилишна возраст со општа неразвиеност на говорот го истражува Yu. Ribtsun (18); влијанието на продуктивната активност врз развојот на децата од предучилишна возраст со говорни нарушувања го испита Yu. Pinchuk (19).

Како и да е, истражувачите откриле недостиг на истражувања кои ги испитуваат давањето на психолошка и педагошка помош на децата со нарушување во говорот во центрите на практична помош како алтернативна форма на корективно влијание. Имајќи го предвид овој факт, ние ги презентираме резултатите од работата на истражувачките и практичните центри во рамките на Универзитетот „Суми“.

Центарот вклучува две специјално опремени назначени простории за обезбедување говорна терапија и една просторија за давање психолошка помош. Просториите се опремени со специјализирани алатки во согласност со Регулацијата за говорни тераписки капацитети во системот на високо образование, одобрена од Министерството за образование и наука на Украина од 13.5.1993 година, бр.135, анекс 5 и Регулацијата на објекти за говорна терапија во предучилишни, сеопфатни и други образовни институции од 19 октомври 2001 година, бр. 961.

Целта на работата на Центарот е да обезбеди логопедска и психолошка помош на лица со различни категории на нарушувања во говорот и психофизички нарушувања; подготовка на деца за училиште; да се обезбедат консултации со родителите, вежбање со логопеди и психолози; обука за истражувачкиот и педагошкиот персонал; да ги координира научните истражувања во рамките на сложената тема за истражување; акумулира најдобри практики на теоретско и емпириско истражување; да подготви истражувачки иновации за имплементација и генерирање приходи за Одделот на говорна терапија и Универзитетот во целина.

Обезбедувањето поддршка за децата вклучува формирање говорна комуникација доволна за независен развој на говорот во процесот на комуникација и учење деца со посебни потреби, олеснување на развојот

of personality formation under different forms of dysontogenesis (17). Corrective teaching in the process of development of speech in children of early preschool age with general speech underdevelopment explores Yu. Ribtsun (18); the influence of productive activity on development of preschoolers with speech disorders was examined by Yu. Pinchuk (19).

Nevertheless, the researchers found a lack of studies that examine providing psychological and pedagogical help to children with speech disorders at centers of practical help as an alternative form of corrective influence. Taking this fact into consideration, we present the research on results of work of research and practical center of the Chair of Speech Therapy at Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko.

Center includes two specially equipped designated rooms for providing speech therapy and one room for providing psychological help. The rooms are equipped with the specialized tools in accordance to the Regulation on Speech Therapy Facilities in the System of Higher Education, approved by the Ministry of Education and Science of Ukraine dated May 13, 1993, No.135, annex 5, and the Regulation on Speech Therapy Facilities in Preschool, Comprehensive and Other Educational Establishments dated October 19, 2001, No. 961.

The aim of the center's work is to provide logopedic and psychological help to individuals with different categories of speech and psychophysical disorders; prepare children for school; provide consultations to parents, practicing speech therapists and psychologists; train research and pedagogical personnel; coordinate scientific research in the framework of complex research theme; accumulate best practices of theoretical and empirical research; prepare research innovations for implementation and generating revenue for the Chair of Speech Therapy and the University in general.

на хармонична личност. Говорната терапија се спроведува во согласност со видот на говорното нарушување и неговата сериозност. Програмата за психолошка поддршка се креира за секое дете одделно, во зависност од индивидуалните особености.

Истражувачкиот и практичен центар при Универзитетот „Суми“, именуван по А.С. Макаренко, функционира од јануари 2016 година. Од моментот на неговото основање, се обезбедени услуги за 73 деца, на возраст од 3 до 6 години (7). Говорни нарушувања со различен степен на сериозност беа главната логопедска дијагноза кај учесниците:

- Деца кои не оствариле фразален говор (врз основа на класификацијата од R. Levina (20) – општо ниво на неразвиеност на говорот 1) - 12 лица;
- Деца кои оствариле фразален говор со нарушувања на лексички и граматички, како и фонетски и фонолошки компоненти на говорните способности (врз основа на класификацијата од R. Levina (20) - општо ниво на неразвиеност на говорот 2) - 26 лица;
- Деца кои развиле фразален говор со нарушувања на лексички и граматички, како и фонетски и фонолошки компоненти на говорните способности (врз основа на класификацијата од R. Levina (20) - општо ниво на неразвиеност на говорот 3) - 30 лица;
- Деца кои имаат нарушувања на звучната артикулација и фонолошките процеси - 5 лица.

Во моментот, 25 деца имаат корист од услугите на Центарот со цел да се поправат идентификуваните нарушувања. Меѓу нив, 4 деца неодамна започнаа да присуствуваат на сесиите, поради оваа причина, нивните резултати нема да бидат земени предвид во овој труд и нема да се појават во општата статистика.

Децата кои успешно ја завршиле програмата што ја нуди Центарот, продолжуваат со учење и образование во општи образовни институции. За време на процесот на запишување во програмата, децата треба да се подложат на дијагностика за нивниот психолошки и говорен развој. Логопедското

Providing support for children involves formation of speech communication means sufficient for independent development of speech in the process of communication and teaching children with special needs, facilitating development of harmonious personality. Speech therapy is carried out in accordance with the type of speech disorder and its severity. The program of psychological support is created for each child separately, depending on individual peculiarities.

Research and practical center of the Chair of Speech Therapy at Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko functions since January 2016. Since the time of its establishment services have been provided for 73 children aged 3 to 6 (7). Speech disorders of different degrees of severity were the preeminent logopedic diagnosis in the participants:

- Children, who have not attained phrasal speech (based on the classification by R. Levina (20) – general speech underdevelopment level 1) – 12 persons;
- Children, who have attained phrasal speech with disorders of lexical and grammatical as well as phonetical and phonological components of speech skills (based on the classification by R. Levina (20) – general speech underdevelopment level 2) – 26 persons;
- Children, who have developed phrasal speech with disorders of lexical and grammatical as well as phonetic and phonological components of speech skills (based on the classification by R. Levina (20) – general speech underdevelopment level 3) – 30 persons;
- Children, who have disorders of sound articulation and phonological processes – 5 persons.

Currently 25 children benefit from the center's services in order to correct the identified disorders. Among them 4 children recently started attending the sessions, for this reason, their results will not be taken into consideration in this paper and will not appear in general statistics.

испитување беше извршено во согласност со фазите предложени од Н. Filicheva и Н. Chyrkina (21).

ПРЕЛИМИНАРНАТА фаза опфаќаше намерно анкетирање на родителите, разговори со детето, проучување на документација и др. Разговорите со родителите се одржаа за да се соберат примарни информации за детето: биографски податоци, дијагноза (во случај ако детето претходно било дијагностицирано), специфики за текот на бременоста, физичкиот развој на детето, условите на воспитување, особеностите за формирање на говорната активност и психолошките функции.

Целта на анкетирањето на родителите беше да се добијат квалитетни, добро обмислени и вербални информации за детето, влијанието на патолошкиот фактор врз психомоторните предуслови за развој на говорот, карактеристиките на раниот развој на детето, степенот на разбирање на проблемот од страна на родителите, подготвеност да ги следат препораките дадени од стручните лица, особено во рамките на дизајнирани методи за корекција.

Разговорот и анкетирањето дадоа идеја за личноста на детето воопшто, како и за нивното образование, воспитување и развој. Откривме дека поголемиот дел од децата не посетуваат специјализирани институции или групи од компензаторски тип заради различни причини. Така, 6 деца не беа во можност да присуствуваат на сесии за говорна терапија заради желбата на специјалистите да одат во областа каде што живеат.

Важно е да се напомене дека три од шесте деца не посетувале дури ни масовни институции за предучилишно образование. Родителите на двете деца ја објаснуваат причината за тоа дека наставниците и децата во предучилишната институција имале тешкотии во воспоставување контакт со детето затоа што детето не постигнало експресивен говор. Едно дете не присуствуваше во градинка од здравствени причини.

Осумнаесет деца посетуваат групи од компензаторски тип за деца со говорни нарушувања, но родителите сметаат дека е неопходно да им се даде можност на децата да

The children who have successfully completed the program offered by the center continue learning and education at general educational institutions. During the process of enrollment in the program children have to undergo diagnostics of their psychological and speech development. Logopedic examination was carried out in accordance with stages proposed by Н. Filicheva and Н. Chyrkina (21).

Preliminary stage included purposeful survey for parents, conversations with the child, study of documentation etc. Conversations with parents were held in order to collect primary information about the child: biographic data, diagnosis (in case if the child has been diagnosed previously), specifics about the course of pregnancy, child's physical development, conditions of upbringing, peculiarities of forming of speech activity and psychological functions.

The aim of survey for parents was to get quality, well thought over, verbal information about the child, the influence of pathological factor on psychomotor prerequisites of speech development, peculiarities of the child's early development, degree of understanding of problem by the parents, readiness to follow the recommendations provided by the professionals, in particular in the framework of designed correctional methods.

Conversation and survey gave an idea about the child's personality in general, as well as their education, upbringing and development. We found out that the majority of the children do not attend specialized institutions or groups of compensatory type due to different reasons. Thus, 6 children were not able to attend speech therapy sessions due to want of the specialists in the district, where they live.

It is important to note that three of the six children did not attend even mass institutions of preschool education. Parents of the two of them explain the reason for it is that teachers and children at a preschool would have difficulties establishing contact with the child because

добијат повеќе терапија со цел да ги подобрат резултатите од корективната работа.

Останатите деца присуствуваа во редовни групи во институции за предучилишно образование. Речиси на сите овие деца им беше понудено да посетуваат специјални групи за деца со нарушувања во говорот, но родителите не беа свесни за дефектот на нивните деца или се плашеа да го пренесат своето дете во специјализирана група заради недостаток на информации.

На некои деца (3 лица) им било препорачано да се префрлат во специјализирани образовни установи затоа што доцнеле со психофизичкиот развој. Но, родителите одбиле да ги префрлат своите деца заради лични причини и нивните деца престојувале во масовни групи во институции за предучилишно образование.

Важно е да се напомене дека 4 деца доцна дошле да побараат помош (по 5-годишна возраст), иако сите имаат нарушувања во говорот со голема сериозност (ниво на неразвиеност на општиот говор 1).

Фазата на диференцијација вклучува проверка на слухот и тестирање за да се процени интелектуалниот развој, со цел да се разликува примарната патологија на говорот од состојбите каде интелектуалното нарушување или оштетување на слухот доведуваат до нарушувања на говорот. Следната фаза вклучува испитување на неговорни процеси, кои се тесно поврзани со развојот на говорот.

Следно, ги испитавме главните компоненти на говорните системи. Конечната дијагноза се засноваше на резултатите од овие прегледи.

Логопедскиот преглед ги вклучуваше следниве компоненти: проверка на разбирање на говорот (следење на упатствата на наставникот, пребарување на слики од содржината и тематиката, совпаѓање на содржината на сликата со вербалниот опис - зборови, комбинации на зборови и реченици); испитување на активен и пасивен речник (прикажување слики по наредба на инструкторот, именување на прикажаните слики, избор на соодветни придавки за именките, антоними, генерализација итн.); проверка на граматичките структури на говорот (формирање зборови

the letter has not attained expressive speech; one child did not attend kindergarten for health reasons.

Eighteen children attend groups of compensatory type for children with speech disorders but parents believe it is necessary to give the children an opportunity to get more therapy in order to improve the results of corrective work.

The rest of the children attended regular groups at institutions of preschool education. Almost all of these children were offered to attend special groups for children with speech disorders but parents were not conscious about their children's defect or were afraid to transfer their child to specialized group due to lack of information.

Some children (3 persons) were recommended to transfer to specialized educational establishments, because they had a delay of psychophysical development. But parents refused to transfer their children due to personal reasons and their children stayed at mass groups of institutions of preschool education.

It is important to note that 4 children were rather late in seeking help (after the age of 5), even though all of them had speech disorders of great severity (general speech underdevelopment level 1).

Differentiating stage included hearing check and testing to gauge intellectual development in order to differentiate primary speech pathology from the states where intellectual disorder or hearing impairment leads to speech disorders. The next stage involved examination of non-speech processes, which are closely connected with speech development.

Next we examined the main components of speech systems, the final diagnosis was based on the results of these examinations.

Logopedic examination included the following components: speech comprehension check (following teacher's instructions, searching for plot-based and subject images, matching the content of the image with the verbal description

со додавање суфикси и префикси, именување множина на именки и глаголи, употреба на именки во различни случаи со или без претпоставки итн.); проверка на кохерентноста на говорот (со барање да прераскаже краток текст, да состави реченица или да опише слика, разговор итн.); проверка на фонемски способности за слух (утврдување дали гласот или слогот е присутен во еден збор, наоѓање зборови со одредени гласови меѓу другите гласови, слогови, зборови; пронаоѓање глас во зборот и неговото место во зборот, прв и последен глас во зборот, прикажување слики, наслови што содржат пароними, репродуцирање на слогови со гласови во бинарна опозиција, зборови со различна структура на гласови и слогови); проверка на изговарање на гласовите (повторување на зборови и независно именување на субјектите на слики, кои содржат одреден глас на различни позиции - на почетокот, во средината, на крајот). Во согласност со возраста на детето беа избрани задачи, слики, играчки како дијагностички материјали.

Последната фаза на разјаснување вклучува набљудување на детето во контекст на специјална едукација и учење.

Психолошката дијагностика беше спроведена со следниве методи: стандардизирано набљудување (за време на набљудувањето, истражувачите се фокусираа на можноста за контакт со другите, времетраење на распонот на внимание, емоционална состојба, реакција на пофалби и укори, знаци на моторна дезинхибиција); проучување на производи за активност на деца од средна и доцна предучилишна возраст и производи за активности што ги вршат заеднички психолог и дете од рана предучилишна возраст (цртежи, апликации, написи изработени од пластелин или тесто, апликации и сл.). Овој метод е проактивен и подразбира проучување на производите од детските активности, како проекција на психолошки и лични карактеристики; тестирање (главно проектни методи и тестови во согласност со возраста и сериозноста на говорното нарушување); разговор со родители и, ако е можно, со детето.

Психолошката дијагностика вклучува проценка на следниве карактеристики:

- words, word combinations and sentences); examination of active and passive vocabulary (showing pictures following instructor's command, naming the demonstrated images, choosing appropriate adjectives for the nouns, antonyms, generalization etc.); checking the grammar structures of speech (word-formation by adding suffixes and prefixes, naming plural form of nouns and verbs, using nouns in different cases with or without prepositions etc.); checking coherence of speech (by asking to retell a short text, compose a sentence or describe a plot-based image, conversation etc.); checking phonemic hearing skills (determining whether the sound or syllable is present in a word, finding words with certain sounds among other sounds, syllables, words; finding a sound in a word and its place in the word, first and last sound in the word, showing pictures, titles of which contain paronyms, reproducing syllables with sounds in binary opposition, words with different structure of sounds and syllables); checking pronunciation of sounds (repeating words and independent naming of subjects on pictures, which contain certain sound in different positions - at the beginning, in the middle, at the end). Tasks, pictures, toys as diagnostic materials were selected in accordance with the child's age.

Final clarification stage included observing the child in the context of special education and learning.

Psychological diagnostics was conducted using the following methods: standardized observation (during the observation the researchers focused on ability to contact with others, duration of attention span, emotional state, reaction to praise and reproach, signs of motor disinhibition); studying products of activity of children of middle and late preschool age and products of activities performed jointly by a psychologist and a child of early preschool age (drawings, applications, articles made from plasticine or dough, appliqués etc.), this method

детето; 2) емоционална поддршка - создавање удобна психолошка околина; 3) однос со родителите и персоналот на Центарот; 4) контекст на игра на сесијата - формирање позитивна мотивација.

Игровната активност е интегрален фактор на развојот на говорот кај децата. Во текот на играта се создава ситуација кога условите за стекнување говор се разновидни и затоа се поефективни. Во нашиот Центар имаме широк спектар на дидактички и играчки материјали кои се систематизираат според насоките на корективната работа, перцепцијата на слухот, когнитивните психолошки процеси, афективната и волевата перцепција, како и карактеристиките на личноста.

За време на работата со материјалите за игри, ние се водевме според концептот на Л. Vygotsky за водечка активност и резултатите од студиите на J. Beskow, S. Alexanderson, K. Stefanov и други (22).

Додека користевме игри и активности поврзани со игри, ние се придржувавме кон следниве услови: целта на играта мора да се совпаѓа со целите на учење; содржината на играта треба да биде избрана во согласност со способностите на детето; правилата на играта треба да бидат јасно артикулирани и испорачани едноставно и јасно.

За време на корективната активност насочена кон надминување на нарушувањата во говорот и развој на когнитивни, емоционални и волеви психолошки процеси, ги искористивме следниве средства: мнемоники (23); едетика; табели за корекција од N. Havrysh (24); табели за создавање приказни од O. Bilan, K. Krutii (25); анимација на песок, жито терапија; куклен театар и театар со раце според методологиите на A. Kravchenko и K. Zelinska (26) итн.

Главната цел на логопедската корекција е постепен развој на усниот говор. Овој процес е заснован на законите за физиолошки развој на детето. Терапевтот се соочува со следниве задачи:

1. Во случај на општа неразвиеност на говорот ниво 1: формирање разбирање на говорот, формирање експресивен говор, формирање фразален говор.

children, we could prolong the duration of the session by 10-15 minutes.

The work with children had certain specifics. It was based on the following principles: 1) individuals oriented – depends on child's psycho-emotional peculiarities; 2) emotional support – creation of psychologically comfortable environment; 3) relationship with parents and staff of the center; 4) game context of the session – formation of positive motivation.

Play activity is an integral factor of child's speech development, in the course of the game a situation is created where conditions of speech acquisitions are diverse and therefore more effective. At our center we have a wide range of didactic and toy materials which are systematized according the directions of corrective work, namely hearing perception, cognitive psychological processes, affective and volitional perception as well as personality features.

During work with game materials we were guided by the L. Vygotsky's concept of leading activity and the results of the studies by J. Beskow, S. Alexanderson, K. Stefanov and others (22).

While using games and play activities, we adhered to the following requirements: game objective has to coincide with learning objective; content of the game has to be selected in accordance with child's abilities; rules of the game should be clearly articulated and delivered simply and distinctly.

During corrective activity aimed at overcoming speech disorders and development of cognitive, emotional and volitional psychological processes we used the following means: mnemonics (23); eidetics; correction tables by N. Havrysh (24); tables for creating stories by O. Bilan, K. Krutii (25); sand animation, grain therapy; finger and puppet theater according to methodologies of A. Kravchenko and K. Zelinska (26) etc.

The main objective of logopedic correction is gradual development of oral speech. This process is grounded on laws of physiological development of the child, the therapist faces the following tasks:

специфики на странични предности на намерно регулирање на развојот на сензорномоторната активност (намерни моторни движења на рака, движење на мимички мускули на лицето); формирање намерни психолошки процеси (внимание, перцепција, меморија, имагинација); формирање вокабулар, специфики на процесот на размислување и промени во динамиката на активноста на размислување; формирање просторно и временско распознавање (идеи за нивните тела, предмети, простор на јазикот и говорот, простор на меѓучовечки односи); формирање намерно регулирање на емоциите и однесувањето; личен развој и меѓучовечки односи.

Посебно внимание беше посветено на проучување на мотивацијата на децата да присуствуваат на логопедските сесии. Во понатамошната психолошка корективна активност работевме на надминување на проблемите во психосоцијалниот развој на личноста, преку формирање на размислување и мотивација, што го олесни унапредувањето на детската посветеност во работењето за да го поправат говорното нарушување.

Периодот на корективниот курс зависеше од сериозноста на нарушувањето. Секое дете присуствуваше на сесии најмалку една година.

Сесиите во Центарот се одвиваа индивидуално со секое дете. Времетраењето на сесиите е регулирано со Деловникот на Министерството за образование и наука на Украина од 20 април 2015 година, бр. 446 „За одобрување на ограничувањата на обемот на работа на децата во предучилишните образовни институции од различни видови и форми на имот“, кој не е повеќе од 15 минути во јуниорска група (на возраст од 4 години), 20 минути во средна група (на возраст од 5 години); и 25 минути во сениорска група (на возраст од 6 години). Ние се придржувавме до овие регулативи, истовремено земајќи ги предвид индивидуалните способности на децата. Можеше да го продолжиме времетраењето на сесијата за 10-15 минути.

Работата со децата имаше одредени специфики. Се засноваше на следниве принципи: 1) ориентирани кон поединци - зависи од психоемоционалните особености на

is proactive, for it involves study of the products of children's activities as a projection of psychological and personal characteristics; testing (mainly projective methods and tests in accordance with age and severity of speech disorder); conversation with parents and, if possible, with the child.

Psychological diagnostics involved assessment of the following features: specifics of lateral advantages of deliberate regulation of sensorimotor activity development (deliberate hand motor skills, movement of mimic facial muscles); formation of deliberate psychological processes (attention, perception, memory, imagination); formation of vocabulary, specifics of thinking process and changes in dynamics of thinking activity; formation of spacial and temporal notions (ideas about their bodies, objects, space of language and speech, space of interpersonal relations); formation of deliberate regulation of emotions and behavior; personal development and interpersonal relationships.

Special attention was dedicated to study of children's motivation to attend logopedic sessions. In further psychological corrective activity we worked on overcoming problems in psychosocial development of personality, by forming deliberation and motivational sphere, which facilitated improvement of child's diligence in working to correct speech disorder.

The period of the corrective course depended on severity of the disorder. Every child attended sessions for at least a year.

The sessions at the center were conducted individually with each child. The duration of sessions is regulated by the Order of Ministry of Education and Science of Ukraine dated April 20, 2015 No. 446 "On Approving the Limits of Workload of Children at Preschool Educational Institutions of Different Types and Forms of Property", which is no more than 15 minutes in junior group (age 4), 20 minutes in middle group (age 5); and 25 minutes in senior group (age 6). We adhered to these regulations, while taking into consideration individual abilities of

2. Во случај на општа неразвиеност на говорот ниво 2: формирање разбирање на говорот насочено кон диференцирање на граматичките форми на зборовите; развој на примарни форми на устен говор преку збогатување на вокабуларот, практикување на едноставни граматички категории; совладување на правилен изговор на глас, развој на фонемски слух, формирање ритмичка и слогова структура на зборот.
3. Во случај на општа неразвиеност на говорот ниво 3: практично стекнување на лексички и граматички структури на говорните средства; развој на вештини за артикулација, точен изговор на глас, сложена структура на зборот и развој на фонолошка перцепција; совладување и усовршување на граматички елементи.
4. Во случај на нарушувања во изговорот на гласот и фонолошките процеси: развој на фонетско уво, перцепција и имажинација, корекција на изговор на глас, совладување на спелувањето и подобрување на лексичките и граматичките компоненти на говорот.

Во Истражувачкиот и практичниот центар на Катедрата за говорна терапија при Државниот универзитет за педагогија „Суми“, именуван по А.С. Макаренко, даваме консултации за родителите за корекција на нарушувања во говорот и развој на когнитивни, емоционални и волеви психолошки процеси, кои ги мотивираат децата да учат дома додека се придржуваат кон препораките на специјалистот. Ние ги искористивме практиките на странските истражувачи во оваа студија (27). За зајакнување на стекнатите вештини и навики се нуди работа со логопедски тетратки, со задачи што може да се завршат дома, дизајнирани од директорот на Центарот и професионалец од установа за предучилишно образование (28, 29, 30).

Резултати од истражувањето

Затоа, 69 деца со системска неразвиеност на говорот од тежок и среден степен учествуваа во истражувањето. Меѓу нив, 65 деца

1. In case of general underdevelopment of speech level 1: forming understanding of speech, forming expressive speech; forming phrase speech.
2. In case of general underdevelopment of speech level 2: forming understanding of speech aimed at differentiating grammar forms of the words; development of primary forms of oral speech via enriching vocabulary, practical acquisition of simple grammar categories; mastering correct sound pronunciation, developing phonemic hearing, forming rhythmical and syllabic structure of the word.
3. In case of general underdevelopment of speech level 3: practical acquisition of lexical and grammatical structures of speech means; developing articulation skills, correct sound pronunciation, complex structure of the word and development of phonologic perception; mastering grammar elements.
4. In case of disorders in sound pronunciation and phonologic processes: development of phonetic ear, perception and imagination, correction of sound pronunciation, mastering spelling and improving lexical and grammatical components of speech.

At the research and practical center of the Chair of Speech Therapy at the Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko we provide consultations for parents about correction of speech disorders and development of cognitive, emotional and volitional psychological processes, which motivate children for learning at home while adhering the recommendations of the specialist. We used the practices of foreign researchers in this study (27). To reinforce the acquired skills and habits the work with logopedic notebooks with tasks that can be completed at home, designed by the director of the center and a professional of pre-school education establishment, is offered (28, 29, 30).

Research results

Therefore, 69 children with system underdevelopment of speech of severe and medium

успешно ја завршија предложената програма за корекција на говорот и психолошките проблеми. Резултатите се визуелно претставени во табелата (Табела 1) и сликата (Слика 1).

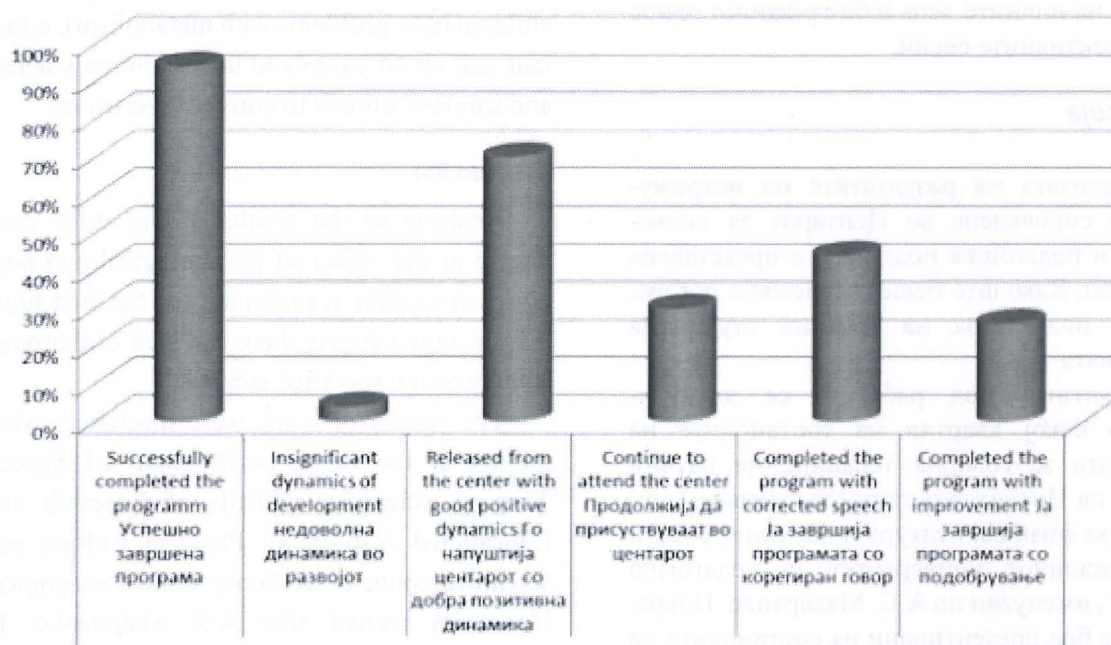
Табела 1: Организација на психолошката и педагошката помош за деца од предучилишна возраст во Истражувачкиот и практичниот центар на Катедра за говорна терапија при Државниот универзитет за педагозија „Суми“, именуван по А. С. Макаренко (јануари 2016- јануари 2018)

degrees participated in the study. Among them 65 children successfully completed the proposed program of correction of speech and psychological problems. The results are visually

Table 1: Organization of psychological and pedagogical help for preschool age children at Research and Practical Center of Chair of Speech Therapy at Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko (January 2016 - January 2018)

Обезбедени кон-султации за деца Consultations provided for children		Деца кои добиле психолошка и педагошка помош Children who have received psychological and pedagogical help		Резултати од психолошката и од педагошката работа Results of psychological and pedagogical work					
81	73	Вид на нарушување Type of disorder	Број Number	Ја завршиле програмата со коригиран говор Completed the program with corrected speech		Ја завршиле програмата со подобрување Completed the programs with improvement			Продолжиле да одат во Центарот Continue to attend the center
				Присуство во општи групи во установа за предучилишно образование Attend general groups at the preschool education institution	Одење во основно училиште Attend primary school	Присуство во општи групи во установа за предучилишно образование Attend general groups at the preschool education institution	Присуство во посебни групи за деца со нарушувања во говорот Attend special compensatory groups for children with speech disorders	Одење во училиште Attend school	
		Нарушувања на гласовна артикулација и фонолошките процеси Disorders of sound articulation and phonological processes	5		3				2
		Dyslalia	2		2				
		Dysarthria	3		1				2
		Alalia							
		Rhinolalia							
		Неразвиен општ говор (ниво 1, ниво 2, ниво 3) General speech underdevelopment (level 1; level 2; level 3)	68 (12 26 30)	25	2		18		23
		Dyslalia	18	10			1		7
		Dysarthria	37	17			9		11

	Alalia	12				8		4
	Rhinolalia	1						1

Слика 1. Резултати од психолошка и педагошка помош на деца од предучилишна возраст во истражувачкиот и практичен центар.

Центарот го напуштија 48 (70%) од децата со добра позитивна динамика. Меѓу нив, 18 (26%) биле запишани во специјални логопедски групи на установи за предучилишно образование. Овие деца покажаа значително подобрување на активноста за развој на говорот, како и во целата когнитивна и лична сфера, сепак, имаа потреба од понатамошна работа за корекција. Бевме во можност да им докажеме на родителите дека создавањето посебна околина и систематска корективна работа ќе го олеснат хармоничниот развој на нивното дете.

Останатите деца (44%) го напуштија Центарот со доволно ниво на говор и психосоцијален развој, што им овозможи да продолжат да одат на училиште и да учат во институции од предучилишно образование.

Продолжуваат да го посетуваат Центарот 21 (30%) дете кои учествувале во студијата. 17 деца (24%) покажаа позитивна динамика на развој на говорот и 4 (6%) од децата покажуваат незначителна динамика во

represented in the table (Table 1) and a diagram (Figure 1).

48 (70%) of children left the center with good positive dynamics. Among them 18 (26%) were enrolled into special logopedic groups of preschool education establishments. These children showed significant improvement of speech development activity, as well as a whole cognitive and personal sphere, nevertheless required further correctional work. We were able to prove to parents that creating special environment and systematic corrective work will facilitate harmonious development of their child.

The rest of the children (44%) left the center with sufficient level of speech and psychosocial development, which enabled them to continue attending and learning at mass institutions of preschool education.

21 (30%) children, who participated in the study, continue attending the center. 17 children

развојот. Оваа состојба се појавува од низа причини: доцно отпочнување со корективна работа; интоксикација на организмот (2 деца имаат проблеми со метаболизмот); незаинтересираниот однос на родителите кон проблемот на нивните деца и безгрижниот однос кон корективните сесии.

Дискусија

Анализата на резултатите од истражувањето спроведена во Центарот за психолошка и педагошка поддршка е претставена за првпат. Како што беше забележано погоре, постои недостаток на темелни студии за наведената тема.

Резултатите од работата се дискутираа во секој квартал на состаноците на Катедрата за говорна терапија, на научни совети на Институтот за истражување и едукација за физичка култура и научните совети на Државниот универзитет за педагогија „Суми“, именуван по А.С. Макаренко. Покрај тоа, тие беа презентирани на состаноците на методолошката алијанса на наставниците-логопеди на предучилишните образовни институции при Универзитетот „Суми“.

Практиката на обезбедување психолошка и педагошка поддршка во Истражувачкиот и практичниот центар на Катедрата за говорна терапија на Државниот универзитет за педагогија „Суми“ за деца од предучилишна возраст со нарушувања на говорот од различни видови и степени на сериозност претставува ефективност на создавање алтернативни установи кои нудат корективна помош, што игра важна улога во формирањето на говорот, когнитивната активност и развојот на соодветна социјална активност на децата со говорно нарушување.

Заклучок

Во текот на прегледот на проблемот на психолошка и педагошка поддршка за деца со говорни нарушувања во практичните центри, анализирајќи истражувања на оваа тема и ги испитавме неодамнешните податоци за бројот на деца од предучилишна возраст со говорни нарушувања кои примаат или не

(24%) showed positive dynamics of speech development and 4 (6%) of children show insignificant dynamics of development. This situation spawns from an array of causes: late start of corrective work; intoxication of organism (2 children have problems with metabolism); reluctant attitude of parents to their children's defect and careless attitude to corrective sessions.

Discussion

Analysis of the results of the study conducted at the center of psychological and pedagogical support is presented for the first time. As was noted above, there is a lack of thorough studies on the specified subject.

The results of work were discussed every quarter at the meetings of Chair of Speech Therapy, scientific councils of Research and Educational Institute of Physical Culture and scientific councils of Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko. In addition, they were presented at the meetings of methodology alliance of teachers-speech therapists of preschool educational institutions of Sumy.

The practice of providing psychological and pedagogical support at the research and practical center of the Chair of Speech Therapy of Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko for children of preschool age with speech disorders of different types and degrees of severity represents effectiveness of creating alternative establishments that offer corrective aid, which plays important role in speech formation, cognitive activity and development of adequate social activity of a child with speech disorder.

Conclusion

In the course of the problem review of psychological and pedagogical support for children with speech disorders at practical centers, we have analyzed research on the topic and examined recent data on the number of children of

добиваат корективна помош. Покрај тоа, ние собравме податоци за организација на помошта за такви деца. Откривме дека проблемот со основање практични центри како алтернативна форма на корективно влијание за децата е недоволно истражуван, иако е исклучително релевантен.

Истражувањето спроведено од нашиот тим ни овозможи да ја истакнеме содржината и организацијата на корекцијата и развојната работа со деца со говорни нарушувања во Истражувачкиот и практичниот центар на Катедрата за говорна терапија при Државниот универзитет за педагогија „Суми“, именуван по А.С. Макаренко. Работата на Центарот е насочена кон собирање средства за говорна комуникација и развој на хармонична личност. Во почетната фаза, спроведовме дијагностика на психолошкиот развој и развојот на говорот кај децата со цел да се создаде програма за корекција. Подоцна, децата добиваа говорна терапија и психолошка помош во зависност од формата на говорното нарушување, нејзината сериозност и индивидуалните лични карактеристики.

Анализата на резултатите од работата на Истражувачкиот и практичниот центар покажува ефикасност на психолошката и педагошката поддршка на деца од предучилишна возраст со нарушувања на говорот. Тоа се докажува со фактот дека значителен број деца успешно ја завршиле програмата за корекција на развојот на говорот и психолошките проблеми.

Имајќи ги предвид резултатите од корективната работа, голем број родители кои имаат дете со нарушување на говорот, по добивањето на првичниот психо-педагошки план за консултации, добиваат системска корективна помош во Истражувачкиот и практичниот центар на Катедрата за говорна терапија при Државниот универзитет за педагогија „Суми“, именуван по А.С. Макаренко.

Конфликт на интереси

Авторите изјавуваат дека не постои конфликт на интереси.

preschool age with speech disorders who receive or do not receive corrective help. In addition, we have gathered data on organization of help for such children. We found out that the problem of establishing practical centers as alternative form of corrective influence for children is insufficiently researched, even though extremely relevant.

The study conducted by our team enabled us to highlight the content and organization of correction and development work with children with speech disorders at the research and practical center of the Chair of Speech Therapy at Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko. The work of the center is aimed at forming means of speech communication and developing of harmonious personality. At the initial stage we have conducted diagnostics of child's psychological and speech development in order to create correction program. Later, children receive speech therapy and psychological help depending on the form of speech disorder, its severity and individual personal features.

Analysis of the results of work of research and practical center demonstrates effectiveness of psychological and pedagogical support of children of preschool age with speech disorders. It is proved by the fact that significant number of children successfully completed the program of correction of speech development and psychological problems.

Taking into consideration the results of corrective work, a lot of parents who have a child with speech disorder, upon receiving initial psycho-pedagogical consultation plan to get systemic corrective help at the research and practical center of the Chair of Speech Therapy at Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko.

Conflict of interests

Authors declare no conflict of interests.

Библиографија

1. Vygotsky L. S., & R. W. Rieber, & J. Wollock (Eds.) *Cognition and language. Problems of the theory and history of psychology* (R. van der Veer, Trans.). – New York, NY, US: Plenum Press, 1997.
2. Leontiev A.A. *Language, speech, speech activity*. Moscow: Prosveshchenie, 1969 (In Russian)
3. Tarasun V.V. *Preventive education for preschoolers with speech development disorders*. Kyiv.: Pravda Iaroslavychiv, 1998. (In Ukrainian).
4. Sheremet M.K. *Logopedic work with different forms of dyslalia*. Kyiv: National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov, 2004. (In Ukrainian).
5. Law, J., Dennis, J.A., & Charlton J.J.V. *Speech and language therapy interventions for children with primary speech and/or language disorders [Speech and language therapy interventions for children with primary speech and/or language disorders]* *Cochrane Database of Systematic Reviews*, Issue 1 [Online]. 2017. Retrieved from <http://cochranelibrary-wiley.com/doi/10.1002/14651858.CD012490/full>
6. Boyse, K. *Speech and language delay and disorder [Speech and language delay and disorder]*. Retrieved from the University of Michigan Health System [Online]. 2008. Retrieved from <http://www.med.umich.edu/yourchild/topics/speech.htm>
7. McCauley, R.J., Fey, M.E., Gillam, R. B. *Treatment of language disorders in children [Treatment of language disorders in children]* *Baltimore (MD): Paul H Brookes Publishing Company*. [Online]. 2006. Retrieved from <http://archive.brookespublishing.com/documents/treatment-of-language-disorders-in-children-second-edition-introduction.pdf> [in English]
8. Beitchman, J.H., Brownlie, E.B., Inglis, A., Wild, J., Mathews, R., Schachter, D., Kroll, R., Martin, S., Ferguson, B., & Lancee, W. *Seven-year follow-up of speech / language impaired and control children: Psychiatric outcomes* [Seven-year follow-up of speech / language impaired and control children: Psychiatric outcomes comes] *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*. 1996 37(8): 961-970 [in English].
9. Suprun M.O. *Selected methodological problems of contemporary historical and pedagogical research in the field of special education. Didactic and social-psychological aspects of corrective work at specialized school: Collected volume in research and methodology. Issue 2, edited by V.I. Bondar, V.V. Zesenko*. Kyiv: Naukovyi Svit, 2001: 21-26. (In Ukrainian).
10. Vygotsky, L. S. *The collected works of L. S. Vygotsky: Volume 1. Problems of general psychology*. (R. W. Rieber & A. S. Carton, Eds., N. Minick, Trans.). New York: Plenum Press. (Original work published 1934), 1987.
11. Leontiev A.A. *Psycholinguistic units and generative speech utterance*. Moscow: Nauka, 1969. (In Russian).
12. Alexander R. Luria. *Basic Problems of Neurolinguistics* *Janua Linguarum Series Maior* (Tom 73). Walter de Gruyter, 2011.
13. Gvozdev A.N. *Issues in studying children's speech*. Saint Petersburg: "Detstvo-press", 2007. (In Russian).
14. Chukovsky K.I. *From two to five*. 21st edition. Moscow, 1970. (In Russian).
15. Sokhin F.A. *Psycho-pedagogical foundations of speech development in preschoolers*. Moscow: Editorial house of Moscow Social Institute, 2002. (In Russian).
16. Sobotovych E.F. *Speech underdevelopment in children and ways to correct it: (children with intellectual disorders and motor alalia)*. Moscow; Classics Stil, 2003. (In Russian).
17. Syniov V.M. *Psychological and pedagogical problems of defectology and penitentiary*. Kyiv: "MP Lesia", 2010. (In Ukrainian).
18. Ribtsun Yu.V. *Special training in speech development for children of early preschool age with general speech underdevelopment: program and methods*

- complex. Kyiv: Osvita Ukraine, 2010. (In Ukrainian).
19. Pinchuk Yu.V. Influence of productive types of activity on development of children with speech disorders. Scientific Bulletin of National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov, Series 19: Correctional Pedagogy and Special Psychology, 2013; 23: 184-187. (In Ukrainian).
 20. Foundations of theory and practice of speech therapy. Edited by R.E. Levina. Moscow, 2009. (In Russian).
 21. Filicheva T.B., Cheveleva N.A., Chyrikina G.V. Fundamentals of speech therapy: Handbook for students of pedagogical institutes in specialty "Pedagogics and Psychology (preschool age)". Moscow: Prosveshchenie, 1989. (In Russian).
 22. Beskow, J., Alexanderson, S., Stefanov, K., Claesson, B., Derbring, S., & Fredriksson, M. The Tivoli System – A Sign-driven Game for Children with Communicative Disorders [The Tivoli System – A Sign-driven Game for Children with Communicative Disorders] Proceedings of 1st European Symposium on Multimodal Communication. [Online]. 2013. Retrieved from <http://www.speech.kth.se/prod/publications/files/3901.pdf>
 23. Levandovska N.Ie. Using mnemonic techniques in corrective work by teacher-speech therapist at an institution of preschool education: educational and methodological handbook. Khmelnytskyi: preschool educational institution No. 11, 2016. (In Ukrainian).
 24. Gavrysh N. Bourdon-Wiersma test type tasks as a means to stimulate creativity in children. Educator-methodist. 2012; 9: 34-44. (In Ukrainian).
 25. Krutii K.L., Bilan O.I. Using model-schemes in lexical and grammatical work with in lexical and grammatical work with preschool age children. Lviv: Proman, 1997. (In Ukrainian).
 26. Kravchenko A.I., Zelinska K.O. Using means of art therapy in work with children of early preschool age, who have deviations in intellectual development: handbook for students of higher education institutions. Sumy: Editorial house of Sumy State Pedagogical University anted after A.S. Makarenko, 2013. (In Ukrainian).
 27. Holmqvist, E., Thunberg, G., & Peny Dahlstrand, M. Gaze-controlled communication technology for children with severe multiple disabilities: Parents and professionals' perception of gains, obstacles, and prerequisites. Assistive Technology: From Research to Practice. [Online]. 2017. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10400435.2017.1307882>
 28. Stakhova L.L., Kravtsova I.V. Come on, sounds, answers to a call! Home logopedic notebook for development of speech in children of five years of age. Ternopil: Mandrivets, 2016. (In Ukrainian).
 29. Stakhova L.L., Kravtsova I.V. Come on, sounds, answers to a call! Home logopedic notebook for development of speech in children of six years of age. Ternopil: Mandrivets, 2016. (In Ukrainian).
 30. Stakhova L.L., Kravtsova I.V. Little talker! [Rozmovliaiko!] Home logopedic notebook for development of speech in children of four years of age. Ternopil: Mandrivets, 2016. (In Ukrainian).